

ASOCIAȚIONISMUL ROMÂNESC DIN BUCOVINA INTERBELICĂ: DINAMICI, SPECIFIC REGIONAL ȘI IMPLICARE SOCIO-CULTURALĂ

Doctoranda Școlii Doctorale de Științe Socio-umane, specialitatea: Istorie,
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Domenii de interes: istorie socială, asociaționism cultural.

Mariana RUSU (TODERAȘ)

Asociaționismul românesc din Bucovina interbelică: dinamici, specific regional și implicare socio-culturală

Rezumat. Articolul analizează evoluția mediului asociativ românesc din Bucovina interbelică, cu accent pe rolul acestuia în promovarea culturii, educației și coeziunii sociale. Pe baza unei documentări riguroase, sunt evidențiate tipologiile de asociații, cadrul juridic, etapele de dezvoltare și principalele forme de implicare socio-culturală. Se subliniază contribuția acestor organizații la sprijinirea tinerilor din mediul rural, facilitarea accesului la educație și promovarea valorilor naționale, fără a ignora limitele structurale, economice și politice cu care acestea s-au confruntat. Sunt descrise inițiativele dedicate instruirii populației adulte – conferințe publice, șezători, campanii de conștientizare – și implicarea în combaterea unor probleme sociale, precum alcoolismul sau precaritatea condițiilor de trai. De asemenea, este abordat procesul de adaptare la cadrul legislativ post-unionist. Sunt menționate și particularitățile activităților desfășurate în mediul rural, dificultățile logistice și modul în care asociațiile au încercat să suplinească lipsa sprijinului instituțional organizat.

Cuvinte-cheie: asociativism bucovinean, societăți culturale, educație interbelică.

Romanian Associationalism in Interwar Bucovina: Dynamics, Regional Specificity, and Socio-Cultural Involvement

Abstract. The article analyzes the evolution of the Romanian associative environment in interwar Bukovina, with a focus on its role in promoting culture, education, and social cohesion. Based on thorough documentation, it highlights the types of associations, the legal framework, stages of development, and the main forms of socio-cultural involvement. The contribution of these organizations to supporting rural youth, facilitating access to education, and promoting national values is emphasized, without overlooking the structural, economic, and political limitations they faced. Initiatives dedicated to adult education are described – public lectures, social gatherings (șezători), awareness campaigns – as well as involvement in addressing social issues such as alcoholism or poor living conditions. The article also discusses the process of adapting to the post-union legislative framework. It mentions the specific characteristics of activities carried out in rural areas, logistical difficulties, and the ways in which associations tried to compensate for the lack of organized institutional support.

Keywords: Bukovinian associationism, cultural societies, interwar education.

Introducere. În primele decenii ale României Mari, provincia Bucovina s-a remarcat printr-o efervescență asociativă deosebită, care a reflectat atât moștenirea culturală a perioadei habsburgice, cât și noile imperative ale afirmării naționale. Într-un context social și politic profund reconfigurat, asociațiile românești din regiune – fie că vorbim despre societăți culturale, academice, profesionale sau filantropice – au devenit instrumente de participare colectivă, consolidare identitară și intervenție socială.

Cantitativ, mediul asociativ socio-cultural din Bucovina a cunoscut o dinamică pozitivă în perioada interbelică. Coroborând și analizând datele statistice din sursele cercetate, am identificat un număr de aproximativ 400 de societăți și asociații culturale românești active în regiune.

Dimensiunea cultural-identitară va rămâne, și în această perioadă coordonată definitorie a activității mediului asociativ românesc. Analiza obiectivelor asumate de fiecare societate în parte permite conturarea unei orientări comune, centrate pe promovarea unui act cultural-educativ cu valențe identitare. În consecință, asociațiile au urmărit cultivarea valorilor naționale, sociale, culturale și morale în rândul maselor largi, printr-o varietate de inițiative menite să apropie cultura de comunitate. Printre obiectivele cele mai frecvent întâlnite se numără înființarea de case naționale, biblioteci și cabinete de lectură, organizarea de cursuri de alfabetizare, conferințe cu tematică națională sau general culturală, activități instructiv-educative, șezători, spectacole de teatru și alte forme de manifestare artistică menite să contribuie la consolidarea unei conștiințe colective solidare.

Cadrul juridic și integrarea instituțională după 1918. După 1918, teritoriul Bucovinei a intrat sub jurisdicția legală a statului român, ceea ce a adus modificări importante inclusiv în cadrul juridic al asociațiilor. Constituția României din 1923 a consfințit, prin prevederile art. 29, libertatea de asociere a cetățenilor, prevăzând că toți românii (indiferent de origine etnică, limbă sau religie) „au dreptul a se asocia,

conformându-se legilor care regulează exercițiul acestui drept” [1].

Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 privind persoanele juridice (cunoscută și ca Lege Mârzescu), a unificat regimul asociațiilor și fundațiilor pe tot cuprinsul României Mari. Conform art. 1 al legii, asociațiile și fundațiile fără scop lucrativ puteau obține personalitate juridică doar pe baza deciziei unui tribunal, în urma îndeplinirii condițiilor legale [2]. Era necesară depunerea statutelor și actelor constitutive și, foarte important, obținerea avizului favorabil al ministerului de resort (ministerul care avea competență în domeniul de activitate al asociației) înainte de recunoaștere. Ministerul Public verifica legalitatea statutelor și scopurilor asociației, pentru a se asigura că ele nu contravin ordinii publice. Numai după decizia judecătorească definitivă și înscrierea în registrul persoanelor juridice la grefa tribunalului, asociația căpăta existență legală (art. 3-4). Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 prevedea și obligativitatea ca asociațiile preexistente (înființate înainte de 1924, deci inclusiv cele bucovinene create în timpul administrației austriece) să se înscrie în noul registru în termen de șase luni, depunând documentele constitutive la tribunal. În caz contrar, riscau pierderea personalității juridice.

Din punct de vedere instituțional, aplicarea Legii pentru persoanele juridice (asociații și fundații) din 1924 a marcat un moment de uniformizare administrativă, prin care toate organizațiile din Bucovina au fost integrate oficial în sistemul juridic al statului român. Sub supravegherea Ministerului de Interne și a ministerelor de resort, activitatea asociațiilor a devenit mai reglementată, fiind încadrată într-un cadru legal comun întregii țări. Această integrare a oferit, pe de o parte, un fundament juridic clar, menit să sprijine funcționarea societăților civile, iar pe de altă parte a permis autorităților exercitarea unui control mai strict, inclusiv dreptul de a dizolva acele asociații considerate incompatibile cu ordinea publică sau cu interesele statului.

Periodizarea evoluției mediului asociativ bucovinean interbelic. Evoluția mediului

asociativ din Bucovina interbelică a urmat un traseu etapizat, influențat de contextul politic și administrativ al vremii. Pot fi identificate trei perioade distincte, care reflectă modul în care societatea civilă românească s-a adaptat progresiv noilor realități ale statului național.

Primii ani care au urmat unirii Bucovinei cu România, cuprinși între 1918 și 1924, pot fi considerați o perioadă de tranziție și acomodare. În această etapă, societățile culturale și profesionale moștenite din perioada austriacă încearcă să se adapteze cadrului juridic și administrativ al statului român, căutând să-și regăsească locul și rolul în noul sistem. Deși inițiativa civică nu dispare, activitatea asociațiilor se concentrează mai degrabă pe reorganizare internă și pe obținerea recunoașterii legale, în condițiile impuse de noile norme.

Începând cu anul 1925, asistăm la o perioadă de expansiune remarcabilă a vieții asociative. Acesta este momentul de maximă efervescență, când societățile se înmulțesc, își diversifică activitatea și reușesc să atingă un public tot mai larg, inclusiv în mediul rural. Conferințele, internatele, bibliotecile, activitățile caritabile sau campaniile de sănătate publică devin instrumente uzuale în acțiunea societăților, care își asumă, tot mai vizibil, un rol de completare a deficiențelor statului și de promovare a modernizării comunităților.

Parcursul ascendent al vieții asociative se lovește de obstacole majore începând cu anul 1938, odată cu instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea. Prin noua Constituție și prin măsurile legislative care au urmat, viața asociativă este supusă unui control sever, iar multe organizații sunt dizolvate, comasate sau trecute sub tutela structurilor oficiale ale statului. Diversitatea și independența care definiseră mediul asociativ în deceniile anterioare se diminuează rapid, fiind înlocuite de o viziune centralistă, dominată de criterii ideologice [3, p. 233]. Acest declin nu anulează importanța etapelor anterioare, dar marchează sfârșitul unei perioade în care societatea civilă a putut acționa liber, în numele unor idealuri educative, culturale și sociale.

Tipologii asociative și caracteristicile lor în Bucovina interbelică. Tipologizarea structurilor asociative care au activat în Bucovina interbelică poate fi abordată din mai multe perspective, însă una dintre cele mai relevante pentru analiza istorică este cea fundamentată pe scopul declarat al organizației și pe domeniul său de activitate. Literatura de specialitate distinge frecvent între asociațiile create în interesul membrilor proprii, cele destinate unei categorii sociale specifice și cele înființate în interesul general al comunității [4, p. 7]. Deși utilă din punct de vedere analitic, această clasificare trebuie privită cu rezerve atunci când este aplicată mediului asociativ din Bucovina, unde granițele dintre scopuri nu erau întotdeauna clar delimitate. Multe organizații și-au asumat roluri multiple, adaptându-se contextului și nevoilor comunității, ceea ce le conferă un profil funcțional complex și adesea transversal.

Asociațiile constituite în interesul membrilor lor urmăreau în principal sprijinul profesional, reprezentarea colectivă sau satisfacerea unor nevoi sociale și culturale specifice. Exemple precum „Societatea Însotirea pentru sprijinirea comercianților și meseriașilor bolnavi”, „Asociația funcționarilor și pensionarilor judecătorești” sau „Societatea Pensionarilor din Ițcani-Gară” [5, f 43-46] ilustrează caracterul solidă și pragmatic al acestor inițiative. O formă mai evoluată a acestei categorii este reprezentată de „Casinoul de lectură, cultură și distracție al comercianților și breslașilor din Vama”, înființat în 1923, care își propunea atât promovarea intereselor economice ale membrilor, cât și cultivarea solidarității, a spiritului de breaslă și a coeziunii comunitare, prin organizarea de activități culturale, recreative și educative [6, f. 36].

În ceea ce privește asociațiile orientate spre o categorie socială definită, acestea și-au asumat rolul de reprezentare și sprijin pentru grupuri profesionale sau sociale specifice. Societăți precum „Societatea Comercianților și Meseriașilor Români din Cernăuți” sau „Societatea Învățătorilor din Bucovina”, înființată la inițiativa lui Dimitrie Isopescu, au acționat atât în plan pro-

fesional, cât și în direcția afirmării identitare în spațiul public. În aceeași sferă se înscriu și organizațiile de femei, care au avut un rol esențial în emanciparea feminină și în sprijinirea categoriilor vulnerabile, îmbinând activismul civic cu activitatea caritabilă și educațională. „Societatea Doamnelor Române din Bucovina”, spre exemplu, a administrat internate, aziluri și cantine școlare, a acordat burse și a desfășurat campanii sociale și sanitare, contribuind semnificativ la modernizarea comunităților rurale.

Asociațiile constituite în interesul general al comunității sunt caracterizate printr-o misiune culturală, educațională sau morală, depășind cadrul unor interese de grup și adresându-se întregii societăți. Poate cel mai sugestiv exemplu în acest sens este „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, care a desfășurat o activitate extinsă de sprijinire a educației, a bibliotecilor, a publicațiilor culturale și a tinerelor generații prin burse și programe de formare. Tot în această categorie pot fi incluse societățile academice studențești românești, precum „Junimea”, „Dacia” sau „Academia Ortodoxă”, care, deși urmăreau și afirmarea identitară a membrilor lor, contribuiau la formarea unei elite intelectuale și la diseminarea valorilor naționale. De asemenea, societățile de cumpănare „Trezvia”, au avut un pronunțat rol educativ și moralizator, adresându-se comunității în ansamblu prin campanii de conștientizare, conferințe și publicații proprii.

Dincolo de diversitatea formelor organizatorice și a obiectivelor declarate, merită remarcat caracterul adesea multifuncțional al asociațiilor românești din Bucovina interbelică, care au acționat simultan în domeniul cultural, educațional, social și patriotic. Această capacitate de a răspunde nevoilor comunității arată nu doar că exista o tradiție asociativă bine înrădăcinată, ci și că întreaga societate bucovineană se străduia, pas cu pas, să se modernizeze.

Implicarea asociațiilor în rezolvarea unor probleme sociale. În perioada interbelică, Bucovina s-a confruntat cu o serie de probleme sociale acute. Mai ales în mediul rural, aceste di-

ficultăți erau amplificate de lipsa infrastructurii educaționale și a resurselor economice locale. Rata analfabetismului, deși mai redusă decât în alte provincii ale țării [7], continua să fie ridicată în satele izolate, unde accesul la școală era îngreunat de lipsa unităților de învățământ și de condițiile materiale precare ale familiilor. O altă problemă majoră era alcoolismul, considerat de autorități și de organizațiile civice o cauză directă a degradării vieții familiale și a scăderii productivității muncii. Tentativele statului de a interveni au fost fragmentare, fiind adesea completate sau înlocuite de inițiativele societății civile.

În efortul de a combate ignoranța și de a ridica nivelul de instruire al populației, numeroase societăți culturale românești din Bucovina au inițiat acțiuni menite să completeze lipsurile sistemului de învățământ public. E de menționat și faptul că multe dintre aceste inițiative au fost susținute din fonduri proprii sau donații locale, fără un sprijin sistematic din partea statului. O direcție de intervenție a fost sprijinirea elevilor lipsiți de mijloace materiale, prin acordarea de burse, ajutoare bănești și întreținerea unor internate, care le ofereau tinerilor din mediul rural posibilitatea de a-și continua studiile la oraș.

De exemplu, prin internatele pe care le-au înființat și administrat, „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” și „Societatea Meseriașilor, Comercianților și Industriașilor Români din Moldova de Sus” s-au îngrijit, în principal, de găzduirea și sprijinirea băieților proveniți din mediul rural, oferindu-le condițiile necesare pentru a putea urma școli secundare sau profesionale în centrele urbane. În paralel, „Societatea Doamnelor Române din Bucovina” și-a orientat activitatea către educația și susținerea fetelor. Aceste inițiative au avut un rol important în reducerea decalajelor de șanse și în promovarea accesului la educație pentru tinerii din medii defavorizate.

„Societatea Meseriașilor, Comercianților și Industriașilor Români din Moldova de Sus” a susținut, încă din 1910, la Cernăuți, un internat destinat „băieților de naționalitate română cari se dedică meseriei, comerțului sau industriei”. În perioada interbelică, internatul și-a reluat

activitatea și urmarea „a crește, educa și pregăti băieții încredințați acestui institut pentru formarea viitorului lor, îndrumându-i spre meserie, comerț și industrie”, educația acestora având un caracter „religios-moral, național și patriotic” [8, p. 107]. Sprijinul formativ se realiza prin asigurarea cazării și mesei, dar și prin activități educative și culturale precum „cursuri, conferințe, șezători, teatru, muzică, audiții de radio, sport și [...] întreținerea unei biblioteci”. Finanțarea era asigurată din „contribuțiunile directe de la societate”, din „taxele băieților”, ale patroanelor și „subvențiunile de la autorități și oricare alte instituțiuni particulare”. Accesul era rezervat elevilor români cu comportament bun și cel puțin școala primară absolvită, iar admiterea se făcea în baza unui dosar riguros [8, p. 108].

În interbelic, „Societatea Doamnelor Române din Bucovina” și-a menținut angajamentul față de sprijinirea educației feminine, acordând o atenție constantă funcționării instituțiilor destinate elevelor provenite din medii modeste. În acest interval cronologic, societatea gestiona două internate în Cernăuți, un cămin de ucenice în Mănăstirești, o școală de croitorie și broderie, un atelier de industrie casnică și unul de ornate bisericești, dar și un bazar de industrie casnică [9, f. 16]. Conform raportului de activitate din anul 1923, publicat în „Gazeta Bucovinei”, Internatul de fete nr. 1 „Elena Popovici-Logothetti”, a găzduit 68 de eleve, dintre care 24 au beneficiat de cazare gratuită, iar celelalte au contribuit cu taxe lunare cuprinse între 50 și 300 lei. Internatul nr. 2, „Mitropolitul Vladimir”, a întreținut 60 de eleve, dintre care 16 au fost admise fără plată, restul contribuind cu sume variabile între 50 și 200 lei lunar [10, p. 2]. Datele aferente anului următor (1924) indică o ușoară creștere a numărului de beneficiare: în internatul nr. 1 au fost găzduite 74 de eleve, dintre care 17 au fost scutite de plata taxei, iar în internatul nr. 2 – 65 de eleve, dintre care 14 au beneficiat de cazare gratuită [11, p. 1]. Nu trebuie omis că aceste internate nu ofereau doar cazare, ci și un cadru formativ în acord cu valorile morale și sociale ale epocii.

Tot ca măsură de combatere a analfabetismului și de încurajare a continuării studiilor,

unele societăți culturale au acordat burse sau ajutoare bănești elevilor merituosi, în special celor proveniți din medii modeste. Un număr considerabil de elevi și studenți au beneficiat, de-a lungul anilor, de sprijin financiar din partea acestor organizații. Rapoartele anuale ale societăților detaliază nu doar cuantumul bursei și natura ajutoarelor oferite, ci și numele beneficiarilor, instituțiile frecventate și motivele care au stat la baza acordării acestora. Un exemplu în acest sens îl oferă, încă o dată, Societatea Doamnelor Române din Bucovina, care, între anii 1925 și 1936, a acordat anual burse în valoare de 3.000 lei, din fondurile Fundațiilor „Căminul Studentelor” și „Iulita Popescu” [12]. Aceste burse erau acordate, în principal, elevelor din internatele administrate de societate, dar și fiicelor de învățători și învățătoare din Bucovina. Prioritate aveau candidatele provenite din familiile fostelor eleve ale Internatului „Elena Popovici-Logothetti”. În anul 1936, una dintre bursele în valoare de 3.000 lei a fost acordată studentei E. Vlad, aflată în anul IV la literatură și filosofie. Concomitent, beneficiara bursei acordate din fondurile Fundației „Iulita Popescu” a fost eleva Alice Palade, găzduită în Internatul nr. 1 al societății [9, f. 57.].

Un alt aspect demn de menționat este și implicarea „Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” în sprijinirea educației prin burse și ajutoare financiare. Conform datelor consemnate în rapoartele anuale, în perioada 1932–1937, Societatea a alocat constant fonduri pentru sprijinirea elevilor și studenților, sub forma bursei și a ajutoarelor financiare. În anul 1932 au fost acordate burse în valoare totală de 63.000 lei și ajutoare în cuantum de 1.000 lei; în 1933 – 54.000 lei (burse) și 2.000 lei (ajutoare); în 1934 – 45.000 lei (burse) și 2.200 lei (ajutoare); în 1935 – 36.000 lei și, respectiv, 11.501 lei; în 1936 – 66.862 lei (burse) și 1.000 lei (ajutoare); iar în 1937 – 51.250 lei (burse) și 4.500 lei (ajutoare) [13, p. 277].

Pentru promovarea culturii generale și a cunoștințelor de utilitate practică, societățile organizau conferințe publice și șezători culturale pe teme variate: igienă, morală, istorie națională,

agricultură. Societățile din Bucovina au utilizat conferințele nu doar ca mijloc de diseminare a cunoștințelor, ci și ca formă de implicare locală, de cultivare a solidarității și de promovare a idealurilor naționale.

Aceste conferințe, susținute adesea de profesori universitari, preoți, medici sau avocați, aveau loc fie în cadrul ședințelor interne ale societăților, rezervate membrilor, fie ca manifestări publice, organizate în săli de clasă, cămine culturale sau chiar în spații deschise (ograda unor gospodari). Dacă primele erau mai restrânse ca audiență și se adresau în special elitei intelectuale locale, cele publice aveau ca scop apropierea dintre intelectuali și diverse categorii sociale, promovând răspândirea cunoștințelor generale, a valorilor culturale și morale, într-un efort comun de formare spirituală și de întărire a conștiinței naționale.

Conferințele ocazionale, organizate cu prilejul unor aniversări sau momente comemorative, completeau acest efort de luminare și cultivare spirituală. Un exemplu relevant îl constituie manifestarea organizată de Societatea Academică Română „Junimea” din Cernăuți la data de 23 martie 1933, cu ocazia împlinirii a zece ani de la moartea istoricului Dimitrie Onciul. La eveniment a luat parte o asistență numeroasă, alcătuită din reprezentanți ai clerului, mediului academic și cultural, autorități locale și membri ai societății [14, p. 2].

Spre deosebire de manifestările ocazionale, conferințele organizate în serii anuale reflectă dorința mediului asociativ de a transforma educația culturală a adulților într-un demers constant și susținut. Un exemplu grăitor al implicării mediului asociativ în educația continuă și în formarea cultural-civică a adulților îl oferă și Societatea Meseriașilor Români din Cernăuți, care, în intervalul 1930-1938, a organizat constant cicluri anuale de conferințe populare. Acestea reuneau o gamă largă de teme, de la legislația muncii și problemele sociale, până la subiecte economice, istorice, culturale și religioase. Printre conferențiarii invitați s-au numărat personalități marcante ale vieții intelectuale cernăuțene: dr. Aurel Morariu, Gheorghe

Vântu, prof. univ. Al. Ieșan, Ion I. Nistor, dr. G. Jeleriu, dr. Domițian Spănu, prof. Al. Procopovici, dr. Leca Morariu, Traian Ilcău, dr. I. Piticariu, dr. V. Marcu ș.a. Temele abordate reflectau o preocupare reală pentru instruirea practică a publicului: asigurările sociale, filosofia muncii, istoria meseriilor, cooperarea economică, igiena publică sau pericolele războiului chimic.

Presa locală juca un rol important în promovarea acestor activități, anunțând din timp data, locul de desfășurare și tema conferințelor, asigurând astfel o participare consistentă și informată a publicului [15].

Importante au fost și conferințele religioase, organizate de societăți precum „Liga Culturală” – filiala Suceava sau „Societatea Doamnelor Române”. Susținute în special în timpul Postului Mare, aceste manifestări urmăreau întărirea valorilor spirituale și promovarea moralei creștine. Conferințele se desfășurau, adesea, duminica – ziua de odihnă și tihnă sufletească – potrivit du-se astfel cu ritmul spiritual al comunității.

La nivel rural, șezătorile culturale constituiau o formă adaptată de conferință populară. Societăți precum „Toader Bubuioc” din Mănăstirea Humorului sau „Clubul Român” din Siret organizau serii de prelegeri pe teme de interes comunitar, însoțite de momente artistice. Activitățile culturale organizate de societățile locale și cabinetele de lectură din mediul rural bucovinean, ilustrează eforturile de animare a vieții comunitare prin mijloace educative și recreative. Societatea culturală „Trei Colorul” din Mănăstioara a organizat, în aprilie 1930, o șezătoare literară cu piese de teatru, conferințe și recitări, eveniment găzduit în localul școlii primare [16, p. 4]. Cabinetul de lectură „Binevoitorul” din Lisaura a desfășurat, în septembrie același an, o serbare populară cu teatru, concert și dans, venitul fiind destinat completării bibliotecii și achiziției de ziare, organizatorii punând la dispoziția publicului și transport din Suceava [17, p. 3]. De asemenea, Cercul studentesc „Arboroasa” din Cernăuți a inițiat în 1935 o petrecere populară în comuna Tereblecea, cu spectacol de teatru, recitări și dans, menită să apropie intelectualii de comunitățile rurale [18, p. 7]. Analizate dintr-o

perspectivă actuală, conferințele susținute de intelectuali în cadrul seratelor festive pot fi privite ca precursori ale educației nonformale de azi, capabile să depășească limitele educației formale și să ajungă la un public mai divers. Nu în ultimul rând, aceste forme de educație culturală informală au contribuit la menținerea unui sentiment de apartenență și solidaritate comunitară.

Chiar dacă mediul asociativ din Bucovina interbelică a fost animat de entuziasm și inițiativă, drumul acestor organizații nu a fost lipsit de piedici și provocări. În fapt, între idealurile enunțate și capacitatea efectivă de acțiune s-au interpus numeroase obstacole, ce reflectau complexitatea tranziției sociale și instituționale a epocii.

Unul dintre cele mai frecvente impedimente era lipsa resurselor materiale. Majoritatea societăților funcționau pe baza contribuțiilor membrilor sau a donațiilor ocazionale, ceea ce le făcea vulnerabile în fața crizelor economice sau a scăderii interesului public. Din această cauză, multe proiecte valoroase fie nu au putut fi duse la capăt, fie au avut o durată de viață scurtă. Internatele, bibliotecile și cercurile culturale din mediul rural întâmpinau deseori dificultăți în asigurarea unui buget minim de funcționare.

Pe de altă parte, impactul acțiunii asociative era adesea limitat de condițiile socio-culturale din satele bucovinene. În ciuda eforturilor constante ale intelectualilor locali, rata alfabetizării rămânea scăzută în multe zone, iar lipsa unei minime pregătiri școlare făcea ca inițiativele culturale să nu își atingă întotdeauna publicul țintă. O parte a populației rurale, angrenată în probleme de supraviețuire cotidiană, nu manifesta interes sau disponibilitate pentru participare activă în viața asociațiilor. Această formă de apatie, combinată cu tradiționalismul comunităților, limita adesea receptivitatea față de activitățile cu caracter educativ sau reformator.

La acestea se adăugau și carențele de personal pregătit. Activitatea multor asociații depindea de implicarea unui număr redus de cadre didactice, preoți sau studenți, ceea ce făcea dificilă extinderea rețelelor culturale și continuitatea programelor. Lipsa unei generații largi

de promotori locali, capabili să gestioneze proiecte, să redacteze cereri, să țină evidențe și să asigure legătura cu autoritățile, slăbea coerența efortului asociativ pe termen lung.

Din punct de vedere juridic și administrativ, aplicarea noii legislații privind persoanele juridice a ridicat, la rândul ei, unele dificultăți. Procedura de obținere a personalității juridice era uneori prea complexă pentru micile inițiative locale, care nu dispuneau de sprijin juridic sau expertiză administrativă. Deși Legea din 1924 a fost menită să uniformizeze și să modernizeze cadrul legal, ea a impus o serie de formalități care puteau descuraja inițiativa spontană, în special în zonele rurale.

Spre finalul perioadei interbelice, mediul asociativ s-a confruntat și cu provocări de ordin politic. Odată cu instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, pluralismul civic a fost drastic limitat, iar numeroase societăți au fost dizolvate sau încorporate forțat în structuri oficiale. Începând cu anul 1938, libertatea de asociere a fost sever restrânsă, iar inițiativele independente au devenit tot mai greu de susținut. Multe organizații, chiar și cele cu tradiție, și-au văzut activitatea întreruptă sau redirecționată în funcție de imperativele regimului.

Privit în ansamblu, acest peisaj tensionat între aspirație și realitate nu diminuează meritele mediului asociativ românesc din Bucovina, ci oferă o imagine mai nuanțată asupra condițiilor în care a funcționat. Departele de a fi un fenomen idealizat, asociaționismul interbelic reflectă o societate în tranziție, în care inițiativa civică s-a ciocnit adesea cu obstacole structurale, dar a reușit, în ciuda acestora, să lase urme durabile în comunitățile în care a acționat.

Concluzii. Dincolo de diversitatea formelor de organizare, societățile bucovinene au împărtășit o viziune comună asupra responsabilității colective față de educație, solidaritate și promovarea valorilor naționale. Activitatea lor – desfășurată atât în mediul urban, cât și în cel rural – a avut un impact real în consolidarea capitalului cultural local, în sprijinirea categoriilor vulnerabile și în combaterea unor probleme

sociale acute precum analfabetismul, alcoolismul sau sărăcia.

Totodată, dinamica acestui fenomen asociativ relevă o tensionare constantă între idealuri și realități, între aspirația de a construi o societate modernă, solidară și democratică și dificultățile concrete generate de lipsa resurselor, slaba infrastructură instituțională sau regresul politic din ultimii ani ai deceniului al patrulea. Chiar și în condiții dificile, multe dintre aceste asociații au reușit să își mențină activitatea și să răspundă nevoilor comunității.

Referințe bibliografice:

1. Constituția României din 1923. În: „Monitorul Oficial”, nr. 282, 29 martie 1923.
2. Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 pentru persoanele juridice (Asociații și Fundații). În: „Monitorul Oficial”, nr. 27, 6 februarie 1924.
3. Bruja, Radu Florian. *Originea și înființarea Frontului Renașterii Naționale*. În: „Codrul Cosminului”, nr. 10, 2004, p. 231-240.
4. Tiron-Tudor, Adriana. *Asociații și fundații – aspecte juridice, fiscale și contabile*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2000.
5. Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (în continuare SJAN Suceava). Fond Prefectura județului Suceava, dos. 7/1935.
6. SJAN Suceava. Fond Prefectura județului Câmpulung, dos. 1/1923.
7. Recensământul general din 1930 a evidențiat o rată națională de 57,1% de populație știutoare de carte, cu diferențe marcate între mediile urban și rural, precum și între bărbați și femei. În orașe, alfabetizarea ajungea la 77,4%, comparativ cu 51,5% în sate, iar discrepanța de gen era evidentă: 69,2% dintre bărbați știau să citească și să scrie, față de 45,5% dintre femei. Bucovina se remarcă printr-o situație mai favorabilă. Cu o rată de alfabetizare de 65,7%, depășea media națională, iar femeile erau alfabetizate în proporție de 59,7%, comparativ cu 45,5% la nivel general.
8. Morariu, Aurel. *Istoricul societății meseriașilor, comercianților și industriașilor români din Moldova de Sus cu sediul la Cernăuți (1907–1932)*. Cernăuți: Editura Societății, 1932.
9. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (în continuare ASRC). Fond Societatea Doamnelor Române, inv. 1, dos. 2.
10. *Raportul anual al comitetului „Societății Doamnelor Române din Bucovina” din Cernăuți pentru anul XXXII, 1 Septembrie 1921 – 31 August 1922*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. VI, nr. 1176, 1923, 26.01.1923.
11. *Raportul anual al comitetului Societății Doamnelor Române din Bucovina în Cernăuți pentru anul XXXIII, 1 Septembrie 1922 – 31 August 1923*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. VII, nr. 1516, 1924, 04.04.1924.
12. *Bursă pentru o studentă*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. VIII, nr. 1780, 1925, p. 3; *Dela Societatea Doamnelor Române*. An. XVII, nr. 4361, 1934, p. 4; *Informațiuni*. An. XVIII, nr. 4676, 1935, p. 4; An. XIX, nr. 4871, 1936, p. 4.
13. Irimescu, Mircea. *Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (1862–2012) la 150 de ani. Istoric și realizări*, vol. I. Rădăuți: Editura Septentrion, 2012.
14. *Comemorarea marelui istoric bucovinean Dimitrie Onciul la Cernăuți*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, An. XVI, nr. 4025, 1933, 25.03.1933.
15. Dl. avocat Gheorghe Vântu va ține Dumini-că, 14 Decembrie a. c., în cadrul ciclului de conferințe, aranjate de Societatea Meseriașilor români din Cernăuți, o conferință, vorbind despre: „Legea contractelor demuncă”. Conferința va avea loc în sala „Armoniei” din Palatul Național, începutul la orele 11 dimineața (Conferințele Societății Meseriașilor Români. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. XIII, nr. 3390, 1930, p. 3).
16. *Șezătoare literară*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. XIII, nr. 3206, 1930, 12.04.1930.
17. *Diverse*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. XIII, nr. 3322, 1930, 16.09.1930.
18. *De la „Arboroasa”*. În: „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, an. XVIII, nr. 4589, 1935, 29.06.1935.

Citation: Rusu (Toderaș), M. Romanian Associationalism in Interwar Bucovina: Dynamics, Regional Specificity, and Socio-Cultural Involvement. In: *Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal*, 2025, nr. 2, p. 101-108. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.2.12>

Publisher's Note: Dialogica stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright:© 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).